

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИТЯЧОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ДИТЯЧОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ЗАКЛАДІ.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Вороб'єв Г.Г. Школа майбутнього починається сьогодні. – М., 1991.
2. Балицький О., Гончарова Т., Олійник Н. Організація дитячого самоврядування в оздоровчому закладі // Позакласний час. – 2004. – Травень. – № 9-10. – С. 50-59.
3. Дозвілля школярів: ігрові програми / Упоряд. Л.Шелестова. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – С.86-103.
4. Етапи розвитку самоврядування // Позакласний час. – 2000. – № 6. – С. 6-10.
5. Конвенція ООН про права дитини. – К.: ТМ ПрінтІксПрес, 1999. – 32 с.
6. Кузнєцов А.М. Дитячий оздоровчий табір: психологічний аспект діяльності: Навчальний посібник. – Кіровоград, 2004. – 128 с.
7. Тарасова Т.В. та ін. Особливості організації і проведення літнього відпочинку школярів. – Збірник методичних рекомендацій. – Тернопіль, 1997. – 172

Самоврядування та його роль в системі роботи дитячого табору.

Створення колективу однодумців, захоплених спільною метою, важливою й цікавою для всіх справою, досягається через особливу організацію життєдіяльності колективу, головне місце у якій займають **органи самоврядування**. Одне з основних завдань педагога оздоровчого закладу – створити тимчасовий дитячий творчий колектив, який став би організатором, ініціатором цікавої та корисної діяльності.

Головне, щоб створена дітьми модель самоврядування була їм цікава, реально діяла, а не існувала формально. Тут вирішальну роль відіграє педагог, який покликаний навчити, пояснити, допомогти. Для вирішення цього завдання вихователь, вожатий,

педагог повинні володіти знаннями особливостей дитячого громадського руху; знати інтереси та уподобання дітей; проявляти розуміння, тактовність, терпіння у ставленні до дітей та до їх вибору. Звичайно, простіше все зробити самому, але при цьому допускається величезна педагогічна помилка: це крах педагога, змарнований відпочинок дітей, відсутність колективу. Адже, якщо не навчити дітей по-справжньому творчо працювати, самостійно планувати, організовувати своє життя у таборі, вирішувати свої проблеми, діти виростуть байдужими, пасивними, а життя у таборі буде нудним і нецікавим. При цьому необхідно наголосити на **принципових основах дитячого самоврядування**.

1. Зміст дитячого самоврядування полягає у тому, щоб навчити дітей жити за законами демократії та гуманізму; сформувати навички і особистісний досвід демократичних стосунків.

2. Самоврядування в таборі – не спеціальна дитяча діяльність «із керування» (звідси поширилося копіювання схем і структур керування), а режим перебігу спільної та самостійної дитячої діяльності, що забезпечує необхідну динаміку

демократичних, діяльнісних стосунків у дитячому середовищі. Самоврядування дає реальні можливості громадського й особистісного самовизначення підлітків.

3. Дитяче самоврядування виростає навколо підготовки і реалізації подій табірної життя (*колективно-творчих справ на рівні загону, тимчасової творчої групи, дружини*). Адже зміст «взаємин у дії» може транслюватися в повсякденне життя дитини.

4. Виникнення системи дитячого самоврядування – явище високого рівня складності, результат тривалої роботи педагогічного й учнівського співтовариств із визначення елементів, зв'язків, якостей системи. Система самоврядування (*постійні органи самоврядування з визначеними владними повноваженнями*) не обов'язкова. Неможливо «будувати» систему дитячого самоврядування, її можна лише «вирощувати».

5. У ситуаціях дитячого самоврядування вихователі не регламентують міжвікові й міжгрупові стосунки. Однак, діагностувати їх стан, проблематизувати діяльність, у якій складаються ці взаємини, надавати допомогу й підтримку тим дітям, що мають потребу у зміцненні власної самоуправлінської позиції, – професійний обов'язок вихователя [2].

Реалізація самоврядування – важливий етап в роботі вожатого.

З метою більш ефективного забезпечення життєдіяльності тимчасового колективу школярів вожатий має вирішити питання керівництва (управління) цим процесом. При цьому, звичайно, кращим способом є не верховенство вихователя, а плідна спільна робота з вихованцями, де одну з перших ролей буде відведено саме школярам. Тому перш за все вожатому (вихователю) необхідно розв'язати проблему реалізації дієвого самоврядування в загоні. Можлива модель становлення й розвитку дитячого самоврядування є послідовністю чітко окреслених кроків.

Діагностування простору взаємин – головне завдання початкового етапу. На цьому етапі проводиться діагностика міжособистісних, міжвікових та інших стосунків дітей у рамках загону. Навколо вожатих об'єднуються діти, небайдужі до процесу розвитку загону. Вони складають групу колективного дослідження, а пізніше проектувальника діяльності в загоні за допомогою самоврядування.

Проектування і реалізація «претендентів самоврядування». На цьому етапі ініціативною групою вносяться зміни у діяльнісне життя загону (*закладу*). З'являються «прецеденти самоврядування» – події, у яких вихованці беруть участь, переважно самодіяльно і самокеровано (*організація чергувань, ведення радіопередач тощо*).

Становлення самоврядування як основного принципу діяльнісного життя загону (закладу).

Тепер будь-яка загонова чи дружинна подія, за можливості, стає самодіяльною і самокерованою.

Діяльність може розгортатися у *кілька етапів*:

1)Оголошення конкурсу на кращий проект колективно-творчої справи в рамках зміни в таборі (*загоні*).

2)Створення тимчасових творчих груп з розробки проектів.

3)Визначення «експертною радою» кращого проекту чи (*у випадку неможливості подібного*) кращих проектувальників за результатами внутрішньо-групового рейтингу в загонах.

4)Складання «команди справи», готової запустити проект у життя; робота «команди справи» із залученням усіх зацікавлених осіб [2].

Подібна динаміка розгортання події ще не є гарантом виникнення демократичних взаємин між дітьми як суб'єктами діяльності в режимі самоврядування. Необхідно прийняти відповідні **демократичні принципи**:

- ♣ особистої відповідальності;
- ♣ прагнення до згоди;
- ♣ свободи думки;
- ♣ змінюваності управлінських позицій;
- ♣ рівності можливостей.

Прийняття таких принципів закріплюється у «Положенні про підготовку і реалізацію події», де визначаються місце і роль педагогічного колективу, окремих вожатих-організаторів самоврядування, рівні підтримки адміністрації, роз'яснюються особливості дитячої діяльності у режимі самоврядування. У самому понятті самоврядування присутня відповідь на те, яким чином воно має організовуватися – самостійно! Але це – ідеальний варіант, а для початку важливим є «довільно», а не за вказівкою.

Власне самоврядування розвивається за умови, якщо цього прагнуть діти, якщо вони відчують у цьому внутрішню потребу. Така потреба, як правило, виникає згодом, а для початку важливо, щоб діти отримали задоволення від цієї самодіяльності. Діти здатні зробити неможливе, якщо це їм цікаво.

Використовуйте різні **форми заохочень**:

- ♣ матеріальні: призи, цукерки, подарунки;
- ♣ змагально-спортивні: грамоти, дошка пошани;
- ♣ енергетичні: словесна підтримка, ситуація успіху;
- ♣ дружні: повага, любов і визнання;
- ♣ естетичні: гідно виглядати в очах близького оточення.

Пам'ятайте, що один із найсильніших мотивів діяльності – реальна допомога ближньому!

Без залучення до самостійної діяльності дитячого колективу організація самоврядування неможлива. Процес такого залучення можливий шляхом запровадження позитивних традицій (*ритуалів*), доведення їх у майбутньому до автоматизму; розмаїтість форм, внесення елементів новизни.

Із чого розпочати? Із впровадження у своє загонне життя перлинок гри «Мій таємний друг», сюрпризних моментів, години розучування пісень, нетрадиційного підйому і пересування в їдальню, допомоги в укладенні малят спати, організації для них ігрових моментів.

Намагайтесь зробити так, аби щодня у загоні було свято: чистоти, здоров'я, добродіяння, сміху. Влаштуйте «свято шлунку» зі спільним

розподілом в ігровій формі й «поїданням» того, що передали з дому батьки. Обов'язковою умовою організації самоврядування є перерозподіл відповідальності: призначення старших у групі, відповідальних, наприклад, за порядок (*можливо, з числа порушників: тоді проблема вирішується сама собою*).

Пам'ятайте: діти вчаться у самого життя. Неталановитих дітей немає!

Не соромтеся визнавати свої помилки, майте сміливість вибачитися за допущені помилки.

Прислухайтесь до слів академіка АПН України М.Д.Ярмаченка:

- якщо дитину постійно критикують, вона вчиться ненавидіти;
- якщо дитина живе в атмосфері ворожнечі, вона вчиться агресивності;
- якщо дитину висміюють, вона стає замкнутою;
- якщо дитина виростає в терпимості, вона вчиться розуміти інших;
- якщо дитину хвалять, вона вчиться бути вдячною;
- якщо дитина росте в атмосфері правди й чесності, вона вчиться бути справедливою;
- якщо дитина росте у обстановці дружелюбності, вона вчиться любити людей.

Загонове самоврядування в літньому оздоровчому закладі

Загонове самоврядування є конкретним видом діяльності дітей. Відповідаючи за окремі розділи роботи свого колективу, беручи участь у діяльності активу загону, комісій, у чергуванні, діти організують своїх товаришів на виконання певних завдань, беруть участь у плануванні, контролюють і перевіряють один одного, організують змагання. Цю діяльність дітей можна назвати ***організаторською***.

Усяка діяльність людини є поштовхом до розвитку, що дуже важливо. В організаторській роботі діти набувають певних знань, навичок, умінь. У [них розвиваються](#) моральні якості, формуються відповідні риси характеру.

Первинним колективом дитячого оздоровчого закладу є загін. Тут обираються відповідальні за напрямками роботи, формуються органи самоврядування. Чим більше дітей активно працюють в органах самоврядування, тим більше вдосконалюється робота кожного з них, нагромаджується корисний досвід, народжуються традиції.

Самоврядування збільшує обов'язки, розширює права членів колективу. Навколо окремих організаторів складається актив, оскільки поодиноці виконати певні обов'язки не під силу. Водночас, поруч є багато дітей, що бажають долучитися до роботи. Так, замість окремих уповноважених у загонах створюються сектори (*ланки*), що поєднують групи дітей, які працюють в одному напрямку, але з визначеним розподілом обов'язків. Таким чином, кожен напрямок роботи закріплюється за окремою відповідальною дитиною, а складніші розділи – за кількома відповідальними. Таким чином, одночасно ***вирішується кілька педагогічних завдань:***

По-перше, збільшується кількість організаторів у колективі, чим створюються можливості для кращого виконання справи;

По-друге, досягається завантаження всіх чи більшості дітей суспільною роботою, кожний набуває власного досвіду організатора.

Загонове самоврядування має кілька етапів розвитку:

- виконання прямих доручень вихователя застосовується у перші дні зміни, ефективно при використанні з дітьми молодшої вікової категорії;
- виконання доручень колективу, колективне обговорення. Цей етап розвитку самоврядування прийнятний для дітей старшої і середньої вікових категорій.

Самоврядування – не гра, а відповідальна справа, керівництво життям загону (табору), яке доручається спочатку частині активу, а потім – усьому дитячому колективові в цілому. Там, де за спиною дітей стоїть педагог і виконує за них усю роботу, не може бути й мови про справжнє самоврядування: це виховує у дітей формальне ставлення. З моменту залучення дітей до роботи з організації життя колективу права й обов'язки кожного активіста, кожної групи, будь-якого органа самоврядування мають бути чітко сформульовані, роз'яснені всьому колективові. Необхідно навчити дітей виконувати свої обов'язки і користуватися правами. Справжнє дитяче самоврядування розпочне розгортатися тільки за умови, якщо педагог (*вихователь*) зуміє по-справжньому зажадати від своїх дітей відповідальності за доручену справу. Основою цієї вимоги є принцип високого оцінювання творчих сил дитячого колективу. Тоді самоврядування є внутрішньою організуючою силою, що виводить дітей на вищий ступінь взаєморозуміння і спонукає до життя могутній саморегулятор діяльності колективу – суспільну думку.

Органи дитячого самоврядування – це виборні органи, основне завдання яких – організація різноманітної діяльності дітей, залучення кожного до конкретної справи залежно від знань, здібностей, умінь, навичок та особистісних інтересів.

Органи самоврядування потрібні для того, щоб розширити уяву дітей про демократичні норми життєдіяльності суспільства, виховувати почуття відповідальності за загальну справу колективу, активну життєву позицію, формувати громадську думку в загоні, розвивати ініціативу і самостійність, уміння жити і творити колективно.

Діяльність органів дитячого самоврядування повинна бути щоденною, при цьому керуватися інтересами самих дітей. Це шлях оволодіння організаторськими здібностями, підготовки дітей до життя у суспільстві. Організацію активного самоврядування, його дієву структуру обговорюють педагоги-організатори на [методичних нарадах](#), беручи до уваги, що єдиної, уніфікованої структури, чітко визначеного переліку доручень бути не може.

Саме тому структура самоврядування у дитячих оздоровчих таборах завжди специфічна і вирішальне слово, право визначитись, якою вона буде, залишається за колективом табору. При цьому необхідно заздалегідь продумати, які органи самоврядування доречно створити, щоб охопити усі сторони життя загону, дружини, табору; яку назву їм дати (*ради, штаби тощо*);

як назвати їх керівника (*голова, командир тощо*), визначити права й обов'язки, порядок змінюваності органів самоврядування (*постійний, тимчасовий тощо*).

Самоврядування у дитячому оздоровчому закладі складається з **постійних та тимчасових органів**. До **тимчасових** відносяться діяльність тимчасових командирів загонів, робота творчих груп, ради справ.

Постійні органи самоврядування – це збір дружини, який обирає раду дружини; збір загону, який обирає раду загону. Обрані на організаційних зборах, вогнику «З днем народження, загін!» кандидати у члени ради дружини, затверджуються на зборі дружини. Члени ради дружини, представники кожного загону складають керівний орган дружини. Керівним органом може бути рада дружини, складена з представників рад загонів.

Рада дружини:

- планує роботу дружини на зміну, здійснює оперативне планування на тиждень, день;
- організує виконання визначеного плану;
- здійснює керівництво діяльністю дружини;
- розподіляє доручення щодо виконання визначених справ.

Рада дружини також: – забезпечує контроль за ходом підготовки та [проведення справ](#), за виконанням прийнятих рішень, планів роботи загонів; – обговорює питання поточного життя та керує діяльністю штабів. Органи самоврядування забезпечують тісну співпрацю педагогічного та дитячого колективів: спільне обговорення проблем життя у таборі, розробка кодексу колективного співіснування, законів і традицій зміни, планування життєдіяльності зміни.

Самоврядування – це також засіб розвитку організаторських знань, умінь і навичок дітей через **систему загальних доручень**. Надання різноманітних доручень дітям дозволяє залучити до активної роботи якнайбільше дітей; дає їм можливість випробувати свої сили, уміння.

Через ігрові форми діяльності діти самостійно, за власним бажанням обирають ланку, у якій їм жити і творити. Дитина має право висловлювати свою думку, критичні зауваження; завдання педагога – зробити все для того, щоб діти, критикуючи – пропонували, викриваючи недоліки – знаходили шляхи їх усунення.

Важливі завдання вихователя – підготувати актив до виконання покладених обов'язків; навчити дітей організовувати свою діяльність – планувати, розподіляти, контролювати виконання, самостійно доводити справу до кінця, прагнути до здійснення поставленої мети. Він повинен допомогти активу (*раді загону, штабам цікавих і корисних справ*) сформуванню чіткої і ділової стилістики діяльності. При цьому важливо допомогти вибрати те чи інше доручення, пробуджувати творче відношення кожної дитини до діяльності ланки, загону, дружини, табору.

Штаби справ – це об'єднання дітей навколо цікавої справи, можливість особистісного розкриття кожної дитини навколо захоплюючої ідеї або цікавої справи, через вирішення конкретних завдань, пряма передача досвіду старших молодшим.

Дитяче самоврядування є полем розкриття лідерських можливостей дитини, розуміння свого місця у взаємостосунках з іншими; виховання потреби бути корисним людям, суспільству, державі.

Ефективна діяльність органів дитячого самоврядування починається з надання доручень кожному члену колективу. Пропонуючи доручення дитині, потрібно пояснити його значення, користь та необхідність, показати творчі можливості виконання. Залежно від віку дітей, рівня організації дитячого колективу, можна використати такі **методи розподілу доручень**: пропонує вихователь; пропонує актив дитячого гурту; пропонує лідер, командир; почергове виконання (*тимчасове доручення*); жеребкування; особисте бажання дитини; проведення різноманітних творчих конкурсів, вікторин, змагань.

Витоки самоврядування дитячого колективу – це розвиток організаторських знань, умінь і навичок через систему загальних доручень. Завдання умілого організатора – дати можливість кожній дитині займатись справою для душі. Грань між «пасивом» і «активом» потрібно стирати поступово. Процес виховання активності, підготовки лідерів повинен будуватись на основі співробітництва, взаємоповаги і довіри дорослих і дітей. На цій основі закладається фундамент соціальної ініціативи, здатності працювати з людиною і для неї.

Лідер (англ. – вести, керувати) – людина, здатна повести за собою, пробудити інтерес до певної справи.

Активність – посилена діяльність, діяльнісний стан; готовність до діяльності, енергійна діяльність, спрямована на зміни, реформування чогось.

Ініціатива (фр. – початок) – активна, провідна роль у будь-яких діях, завзятість; починання, вияв підприємництва, прагнення і вміння діяти самостійно.

Лідер намагається «викластись» для досягнення спільної мети, активно впливає на оточуючих, найкраще розуміє інтереси більшості; саме з ним хочеться порадитись, поділитись радістю, він може зрозуміти, поспівчувати, завжди готовий прийти на допомогу, здатний «завести» оточуючих; від нього залежить настрої мікроколективу. Розрізняють два типи: **позитивний лідер (творець) і негативний лідер**.

Позитивний лідер (творець) – лідер мікрогрупи, який діє заради справи, в інтересах колективу і всіх його членів, уміє вести за собою.

Негативний лідер діє у своїх власних цілях; для нього на першому плані знаходиться егоїстичне бажання показати себе, використовуючи загальну справу і всіх навколо себе. У тимчасових дитячих колективах зустрічаються **лідери, ролі яких різні**: лідери- організатори; лідери-генератори; лідери- ініціатори; лідери-ерудити; лідери-умільці.

Лідер-організатор відіграє основну роль у вирішенні задач, поставлених перед колективом щодо реалізації трудової, спортивної, пошукової та іншої діяльності.

Лідер-ініціатор висуває ідеї, шукає нові сфери діяльності для колективу.

Лідер-умілець є найбільш підготовленим до конкретного виду діяльності (найдосвідченіший турист, знавець українського фольклору, переможець конкурсу плакатів, малюнків тощо). Лідери, котрі поєднують у собі ці ролі, є абсолютними лідерами.

Для повноцінного розвитку єдиного колективу характерна постійна зміна лідерів залежно від виду, характеру і змісту діяльності, що забезпечує кожному його члену можливість перебувати у ролі лідера і набути навичок організації інших людей і самоорганізації.

Найхарактерніші якості лідера:

- ♣ здатність керувати собою;
- ♣ наявність чітких особистих цілей;
- ♣ вміння вирішувати проблеми;
- ♣ творчий підхід до організації людей;
- ♣ вміння впливати на оточуючих;
- ♣ знання особливостей організаторської діяльності;
- ♣ наявність організаторських здібностей;
- ♣ вміння працювати з групою

Загальні риси характеру лідера: компетентність; активність; ініціативність; комунікабельність; наполегливість; володіння собою; працездатність; спостережливість; самостійність; організованість; чесність; справедливість; почуття власної гідності.

Мистецтво лідера полягає у тому, щоб діти виконуючи його завдання, робили це з власної ініціативи, і, можливо, навіть були переконані, що вони самі, а не лідер, знайшли вихід із певної складної ситуації.

Організаційна структура колективу є динамічна і варіативна, коли самі діти визначають, яке формування є вищим органом самоврядування. Часто функцію останнього бере на себе «команда» лідера. Робота в «команді» звучить сучасно і привабливо. «Команда» – визначення доброї колективної роботи: чітко розподілені обов'язки, планування процесу реалізації мети; контроль.

Тимчасовий актив вирішує виховні і організаційні завдання. Діти, що зацікавлені своїми захопленнями: технікою, мистецтвом, спортом, складають «команду» лідера.

Чим мудріший лідер, тим більшою кількістю цікавих дітей він себе оточує.

Вожатий, вихователь повинен пам'ятати, що лідер – це не догма, не статус, а стан душі, визнання досвіду. Першочерговим завданням вихователя є виявлення лідерів, створення умов для розвитку лідерських якостей у дітей. Вирішення цього завдання сприяє соціалізації особистості, а розвиток лідерських якостей підвищує можливості особистості за нових умов життєдіяльності.

Самоврядування у дитячому середовищі – це засіб виховання соціально-активного, обізнаного на законах спілкування, лідерства та пасиву, майбутнього громадянина, особистості, яка у майбутньому може стати державним, політичним, громадським діячем, творчо і грамотно вирішувати завдання вибору майбутнього фаху, власного місця та ролі в житті суспільства.

Існування дитячого самоврядування дозволяє дітям діяти від власного імені, приймати власні рішення у своїх інтересах. Вони мають реальну можливість самовиховання, самодіяльності, самовираження, самоствердження, саморозвитку; поряд з якими існує педагогічна підтримка, обумовлена

співпрацею, співдружністю, передачею соціально-громадського досвіду вихователя дітям.

У дитячому оздоровчому закладі дитяче самоврядування є елементом участі дитини у:

- ♣ колективному плануванні: творчому виборі цікавих справ і дій, які допомагають кожній дитині знайти для себе захоплення, конкретні заняття;
- ♣ формуванні дитячих громадських органів управління своїм відпочинком, участю у їх діяльності;
- ♣ дитячому ігровому змаганні, підведенні його підсумків;
- ♣ справах гурту через виконання особисто отриманого доручення;
- ♣ підведенні підсумків, аналізі справ дитячого осередку;
- ♣ отриманні відзнак за дитячі здобутки.

Ми розглядаємо **найбільш поширені сьогодні моделі дитячого самоврядування**, що діють у дитячих оздоровчих таборах:

- *традиційна піонерська*, де діють ради дружин, загонів, штаби справ тощо;
- *ігрова (галактики, флотилії тощо)*, де діють ігрові органи самоврядування: екіпажі, командні пункти тощо;
- *копіювання державного устрою (держави, країни дитинства, міста, де існують дитячі законодавчі, виконавчі органи)*.

Класична структура: роботою тимчасового дитячого колективу керує штаб чи рада командирів. Штаб обирається на організаційних зборах загону загальним голосуванням. Він може переобиратися, з тим, щоб усі діти побували і керівниками, і виконавцями. Загін може поділятися на ланки чи команди. Діють штаби: «Прес-центр», «Чистота і порядок», «Цікаві і корисні справи», «Умілі руки», «Милосердя» тощо.

«Прес-центр» випускає газети, листівки, «блискавки» тощо. Обов'язком кореспондентів є вивчення суспільної думки, турбота про настрій колективу. Юнкори організують на сторінках загонової газети зустрічі з цікавими людьми, друзями з інших загонів тощо. Проводять експрес-опитування, інтерв'ю. Якщо в загоні ведеться щоденник чи літопис життя і справ загону, то це також справа юнкорів.

Штаб технічної допомоги «Умілі руки» приходить на допомогу за проханням будь-кого з членів загону. Як правило, члени цієї ланки володіють технічними вміннями і навичками, отриманими в технічних гуртках. Можна відкрити власну майстерню.

Штаб «Милосердя» співпрацює із загонами, де є діти з фізичними обмеженнями.

Якщо в загоні багато юних талантів, можна створити окремий **штаб «Веселий вітер»**.

Діти будуть піклуватися про те, щоб життя в загоні було веселим і бадьорим, а настрої – піднесеним. У [цьому допоможуть](#) загонові розважальні заходи:

«Вогники», «Шукаємо таланти», «Заспіваймо пісню» тощо.

Між загонами проходять дитячі змагання щодо виконання творчих справ. Існує екран «Наші змагання», де умовними позначками відображається діяльність кожного загону. Наприкінці дня, трьох днів, тижня, зміни підводяться підсумки; переможців нагороджують грамотами, подарунками, сюрпризами.

Приклад моделі-копіювання державного устрою «Країна дитячих мрій». У структурі такої моделі лежить віковий підхід до організації діяльності тимчасових дитячих колективів. Загони дітей молодшого шкільного віку – це «Сонячні міста», середнього шкільного віку «Місто майстрів» і «Місто надій», старшого шкільного віку «Місто юності». Кожне місто складається з будинків (ланок).

Органи самоврядування країни:

♣ Міністерство освіти: організує, планує і проводить пізнавальні заходи в «державі», «містах»; допомагає вожатим у проведенні різноманітних справ.

♣ Міністерство праці: планує і організує трудову діяльність; відповідає за порядок на території та у корпусах; слідкує за якістю чергувань у таборі.

♣ Міністерство спорту і здоров'я: організує спортивну і оздоровчу роботу; пропагує серед дітей здоровий спосіб життя; планує заходи, що вчать орієнтуватися у надзвичайних життєвих ситуаціях; здійснює статистичний підрахунок і оформляє спортивні досягнення жителів «країни»; відповідає за порядок на стадіонах, під час купань тощо.

♣ Міністерство цікавих справ і культури: готує і проводить дружинні, загальнотабірні справи, «державні» свята, тематичні дні; організує у всіх містах творчі справи; здійснює облік і пропагує творчі досягнення жителів «країни», проводить нагородження відомих «жителів» і кращих «міст».

♣ Видавництво «Країна дитячих мрій» – головний друкований орган «держави», що складається із служби місцевих кореспондентів, радіослужби і фотослужби.

Висвітлює усі важливі події «міст» і «країни» шляхом випуску літопису і радіозв'язку, доводить до відома громадян постанови «органів влади», зміни у путівці дня шляхом випуску оперативних інформаційних листівок, оформляє і вед літопис зміни тощо.

♣ Державна рада – вищий орган влади у «країні», що об'єднує керівників усіх служб і їх радників, очолювана головою держави:

- здійснює контроль життєдіяльністю держави;
- складає і затверджує «державний план» (план-сітку роботи) на зміну, координує і контролює діяльність усіх «міністерств» і «служб» щодо його виконання;
- приймає рішення про створення нових «міністерств» чи «служб», скасування існуючих, призначення нових керівників.

Усі рішення державної ради публікуються у літописі країни.

Ще один приклад – «**Дитяча республіка**». Усі загони – міста, які мають свого мера, назву міста, емблему, девіз. Мери міст об'єднуються в раду-мерію. Вищий орган управління – конференція і рада мерів. Мер – це дитина-лідер, яка досконало володіє інформацією про те, що відбувається в місті, вмільий і талановитий організатор, надійний товариш. На допомогу меру створюється міська рада, яка організовує життя міста, контролює виконання обов'язків: чергування, виконання порядку і режиму дня, дисципліни, дотримання традицій і законів міста, готовність запланованих заходів, святкування днів народження, роботу різноманітних центрів у місті. Разом з міською радою мер складає і затверджує план діяльності міста, відповідає за його виконання.

Рада мерів координує підготовчу роботу, обмінюється досвідом, звітує про роботу в місті, підводить підсумки діяльності республіки за напрямками «Культура», «Творчість», «Праця», «Затишок», «Люби свій край»; контролює проведення загальнотабірних справ республіки тощо.

Вищий законодавчий орган – **конференція** – приймає закони життя республіки, затверджує важливі рушення, проводить нагородження переможців міських змагань.

Робота республіки базується на проведенні колективних творчих справ за напрямками діяльності.

Ігрова модель дитячого самоврядування створює в дитячому колективі найцікавішу структуру мікрогруп, органів самоврядування, забезпечує [проведення дитячих змагань](#), систему заохочень, програмну ігрову діяльність.

Дитяча модель «Веселкова галактика» має первинні мікрогрупи – екіпажі, космічні кораблі; орган самоврядування – центр управління польотами, до якого входять діти і педагоги-організатори; екіпажами керують капітани. Члени екіпажів мають конкретні доручення: «чистюлька», «помагайка», «лоцман», «грайлик», «юнпрес», «зв'язний зі світом дитячих прав», «рятівник», «фотокор», «паперовий майстер» тощо.

Екіпажі мандрують галактикою веселкових справ, відвідуючи планети «Помагай», «Берегиня», «Котигорошко», «Краю мій лелечий», «Повір у себе», «Лідер», «Червона калина». За участь у справах на планетах центр управління польотами нагороджує екіпажі зірками кольорів планет. На борту екіпажу (його інформаційний куточок) за зміну збирається веселкове сузір'я цікавих і корисних справ. Кращим у мандрівці галактикою стає екіпаж, який зібрав найбільше зірок, визначаються кращі екіпажі-майстри планет за програмами-орієнтирами ФДО України.

Пропонуємо **модель дитячого самоврядування «Флот Котигорошка на сторожі**

добра і справедливості» для тимчасового дитячого загону протягом тематичної зміни за програмою ФДО України «Котигорошко». Назва моделі визначає зміст роботи виховного комплексу, його спортивно-туристичну спрямованість; навчання дітей орієнтації у надзвичайних життєвих ситуаціях; загартування та фізичного розвитку; набуття дітьми практичних знань, умінь і навичок, необхідних у житті; формування морально-етичних

цінностей, патріотичне виховання. Діти (матроси) в оздоровчому закладі об'єднуються у загони (кораблі, підводні човни, шхуни, крейсери, морська авіація, морська піхота тощо) і на організаційному зборі вирішують проблеми організації життя (визначають правила поведінки на судні, його закони, традиції тощо). На зборі-плануванні визначають плани роботи і конкретні справи.

Життєдіяльність флоту здійснюється через органи самоврядування (капітанський корпус зі змінним адміралом, інформаційна служба /прес-центр/, штаб цікавих і корисних справ); життєдіяльність загонів здійснюється через їх органи самоврядування (за рішенням дітей на організаційному зборі загону). Загін складається з екіпажу (капітан – змінний помічник капітана – різноманітні служби: інформаційна; чистоти і благоустрою; «Умілі руки», організації розваг тощо). Загін складається з екіпажів, у яких є свої доручення (діти-кореспонденти, відповідальні за розваги, за благоустрій, техніки тощо).

Дитячий оздоровчий заклад має свою символіку, гімн, девіз, розрізнявальні знаки, які діти придумують самостійно.

У «**Котигорошковім флоті**» є екіпаж вожатих, у якому старший педагог-організатор – вожатський адмірал, координатори програм – віце-адмірالی, загонів вожаті – капітани I рангу.

Візьмемо іншу, не менш цікаву модель «**Сонячна галактика**», у якій діти і дорослі живуть за законами Сонця.

Закон сонячного дня: прокидаємось разом із сонечком, відпочиваємо, творимо спільно із сонечком;

Закон сонячної дружби: повага до друзів, дорослих, спілкуємося, поважаючи один одного; у кожній дитині, людині відкриваємо найяскравіші риси, найцікавіші таланти;

Закон першого сонячного промінчика: прагнемо у всьому бути першими – у корисних справах і спортивних змаганнях, у вікторинах і конкурсах, у дисципліні й порядку;

Закон сонячної чистоти: сонечко посміхається охайним хлопчикам і дівчаткам, зігріває чистенькі кімнати, прибрані алеї парку, пляж;

Закон сонячного кола: усі питання табірної життя вирішуємо разом;

Закон сонячного зайчика: виграють під сонечком цікаві, веселі, корисні справи дітей і дорослих.

Закон сонячного саява: сонце буде яскравішим, якщо кожен у таборі знайде справу до душі, навчиться новому, здобуде навички цікавих справ.

За Законами Сонця діє ігрова модель дитячого самоврядування: весь табір – «Сонячна галактика», що складається з планет (*загонів*). Кожна планета має конкретну справу; сонячне доручення, придумане дітьми і дорослими, вибране спільно під час виходу планети на сонячну орбіту – організаційний період у дитячому таборі.

На зборі народження планети вихователь пропонує дітям-мешканцям планети дати їй ім'я («Планета сміливіців», «Планета веселих чоловічків», «Планета відкривачів», «Планета посмішок», «Планета друзів», «Планета романтиків», «Планета літніх пригод» тощо).

Після присвоєння планеті імені мешканці складають творчий план життя на планеті. Знайомство з дітьми передбачає інформацію про їх досвід участі у діяльності дитячого гурту, школи або позашкільного закладу, досвід дитячої громади або просто фантазії, мрії дітей; вожатий пропонує варіант плану-сітки, діти його доповнюють і з'являється реальний план життя планети.

На зборі розподіляються доручення-обов'язки мешканців планети, формуються міні-групи: «країни», «сектори», «народи»; обирається рада планети, штаби справ планети, лідер планети, лідери міні-груп.

Наприклад, рада планети: лідер, лідери справ, лідер-олімпієць, лідер-домовичок- господарик, лідер-котигорошко, лідер-музикант, лідер-інформатор, лідер-витівник, лідер-грайлик, лідер-поштарик, лідер-художник, лідер-танцюрист лідер-умілець, лідер- всезнайко, лідер-еколог, лідер-морячок, лідер-паперових іграшок майстер тощо.

Після народження планет відбувається збір Сонячної галактики де формується рада Сонячної галактики, інформаційна агенція «Сонячні новини» та штаби міжпланетних справ:

- ♣ штаб мандрівок-випробувань «Котигорошко»;
- ♣ штаб дитячих ігор-забав «Грайлик»;
- ♣ штаб іменинників «Карлсон»;
- ♣ штаб господарів «Домовичок»;
- ♣ штаб екологів «Зелені чоловічки»;
- ♣ штаб зв'язку з батьками «Окей!»;
- ♣ штаб художників «Палітра»;
- ♣ штаб традицій, звичаїв «Берегиня»;
- ♣ штаб спортивних випробувань «Олімпієць»;
- ♣ штаб економічних ігор «Бізнес»;
- ♣ пісенний штаб «Нотка» тощо.

Голови штабів справ утворюють раду Сонячної галактики. Діяльність Сонячної галактики будується за її програмами-орієнтирами Федерації дитячих організацій України.

Важливо враховувати принцип розвитку пізнавально-виховного навантаження роботи. На рівні справ загону пріоритетними є індивідуальні форми роботи з дітьми:

виявлення умільців, лідерів, дітей, які охоче беруть участь у [справах загону](#). Загонова діяльність будується з урахуванням особистих якостей дітей-мешканців планети.

На двадцять один – двадцять шість днів зміни рада галактики **обирає декілька напрямків:** спортивно-туристичний, краєзнавчий, пізнавально-прикладний, сімейно- родинний тощо. Діяльність ведеться у розважально-ігровій формі, яка покладається в основу **дружинних (галактичних) справ**.

Приклади дружинних справ: галактичний збір знайомства «Привіт, у Сонячній галактиці ми разом»; гра-мандрівка «Я у незнайомому місті»; виставка дитячих досягнень «Майстри Сонячної галактики»; чемпіонат танцю «Парад планет»; економічна гра «Я маю свою справу»; екологічна акція «День

рідної землі»; марафон «Ми – майбутнє України»; «День іменинників»; хіт-парад дитячих пісень.

Підготовкою до дружинної справи є загонові справи (найбільш вдалою і ефективною є пропорційність дружинних і загонових справ – 1:3).

Наприклад, чемпіонат танцю готується у кожному загоні (обирається найкращий виконавець, краща пара, створюється танок для всього дитячого гурту).

Економічна гра Сонячної галактики «Я маю свою справу» – це створення «вільної економічної зони» з власною грошовою одиницею, галактичним банком, планетними та міжпланетними підприємствами, корпораціями, концернами. Тут відкривається біржа праці, діють поліція, митниця, банки, центр захисту ідей тощо. До цієї гри планети готуються заздалегідь, проводячи конкурс дитячих проектів економічної діяльності, конкурс дитячої грошової одиниці, ток-шоу «Моя справа – найкраща», інформаційний марафон планети «Я знаю багато про професії, діяльність моїх батьків», конкурс рекламно-інформаційних листівок про справи, які розпочинає планета.

Діти, дитячі колективи природно прагнуть до першості. Вдалою буде табірна зміна, під час якої відбуватимуться змагання планет за право знаходитися якнайближче до Сонця; змагання повинні носити захоплюючий, ігровий, прозорий, результативний характер. Важливо, щоб підсумки міжпланетного змагання підводились органами дитячого самоврядування (радою галактики, штабами міжпланетних справ); висвітлювалися на стінному екрані змагань «Крок до Сонця» – символічними різнокольоровими (за кольорами програм-орієнтирів ФДО України) промінцями. Підсумки роботи штабу господарів «Домовичок» висвітлюються на екрані чистоти «Посмішка Сонця». Умовними зображеннями стану охайності кімнат пропонуємо обрати: яскраве сонечко – «чисто, затишно»; сонечко, що сховалося за хмарку, – «у кімнаті немає господаря»; хмаринка – «неохайна кімната».

Нагородами переможцям змагань стануть відзнаки-ордени (сонечка з різнокольорового паперу): «За активну участь у справах Сонячної галактики», «За спортивні досягнення», «За цікаві, корисні справи», «За кмітливість» тощо.

Відзначаються як планети загалом, так і найактивніші діти. Найвищою персональною нагородою може бути фотографування найкращих на алеї найяскравіших, незабутніх сонечок «У кожній дитині є сонце».

Кожні 3-4 дні на честь планети-переможця піднімається прапор із зображенням сонця. Загін першим виходить на лінійку, бо він став планетою, розташованою найближче до Сонця.

Інформаційна агенція «Сонячні новини» випускає радіогазети, стіннівки, а у разі потреби – листівку «За вушко – та на сонечко».

На підсумковому зборі Сонячної галактики діти прощаються зі своїм дитячим гуртом, демонструють вміння, які здобули за зміну, співають пісень, залишають лист нащадкам Сонячної галактики, тим, хто прибуде до табору наступної зміни.

Зміна аналізується педагогічним колективом. Створюються нові проекти діяльності табору.

Модель Сонячної галактики – не унікальна. Вона є одним з багатьох можливих варіантів діяльності дитячого гурту за законами дитячого громадського формування. За аналогією можна створити «Веселкову флотилію», «Місто дівчаток і хлопців», «У країні майстрів», «Казкові острови», «Дитячий світ», «Країна Котигорошка» тощо.

Педагогам дитячих оздоровчих закладів, методистам важливо пам'ятати про необхідність створення реальних, зрозумілих дітям форм устрою таборів. Правила дитячих змагань, завдання органів дитячого самоврядування повинні бути конкретними; дитячі доручення – варіативними; вся діяльність дитячого гурту – ігровою, конкурсною, пізнавальною.